

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה
המחלקה לחינוך
תשפ"ד 2023 - 2024

שם הקורס: "ידע בעידן של ערעור האמת בחברה ובכיתה" סיליבוס-מעודכן בעקבות המלחמה

מספר הקורס: 0-129-1-172

שם המרצה: ד"ר איתי פולק

שעות הקורס: סמסטר א', יום ב' 12:00-14:00

מקום: בניין 35 חדר 310

שעת קבלה: יום ב' 16:00 – 17:00. בבניין: 70 חדר: 140. (נא תאמו איתי לפני הגעה)

פרטי התקשרות: דוא"ל pollak@bgu.ac.il טלפון 0507-450789

שימו לב: תיאור מפורט של ההתאמות שבוצעו בקורס בעקבות קיצור הסמסטר, התאמות למשרתי מילואים מופיעים בהמשך המסמך (לפני פירוט השיעורים וחומרי הקריאה).

יעדי ההוראה:

בשנים האחרונות האמת קיבלה משמעות חדשה. אנחנו חיים בעידן שבו המציאות הפכה תלויה בתפיסה שלנו ולא להפך. הראייה הסובייקטיבית מעצבת את העובדות-לכאורה, והאמת הוכפפה לכללי הפלורליזם. זוהי תקופה שבה ההבחנה בין מומחים לטוקבקיסטים מיטשטשת ומידע כוזב (Fake news) מקבל מעמד של עובדות (אלטרנטיביות). השינויים שהולידו את עידן ה-Post Truth מעצבים את סביבתנו הרעיונית, הפוליטית, החברתית ויש לה גם השפעות חינוכיות לנוכח הערעור על הסטנדרטים המקובלים להערכת חוזקם של רעיונות והיכולת לקבוע מהי אמת ומהו שקר, מה נכון ומה שגוי, מהי עובדה ומהי עמדה. בקורס זה נדון במשמעותו של מושג הידע בעידן של פוסט-אמת דרך עולמות תוכן שונים – בתקשורת, בפוליטיקה, בתרבות הפופולארית ובחינוך. נדון בהתפתחויות הרעיונות, התרבותיות והטכנולוגיות שהובילו לערעור במעמד אמת ומשמעותה, את ההשפעה שלה על פרקטיקות אפיסטמיות להפקת ידע, ונבחן את ההשלכות האפשריות שלה על תהליכים חינוכיים ועל יעדי ההוראה בחברה הדמוקרטית.

נבחן את הסוגיות האלה מנקודת מבט פילוסופית והיסטורית לצד תפיסות תרבותיות ופדגוגיות, ובעזרתן נפתח מבט מורכב יותר בתקופה הדינמית שבו אנו חיים ונבחן את השפעותיה האפשריות על השיח והעשייה החינוכית בבתי הספר. הקורס בנוי משלושה פרקים מרכזיים: בראשון נדון בתפיסות פילוסופיות שונות של מושגי האמת והידע וכיצד הם השתנו עד לימינו; בשני נבחן את הביטויים השונים של הפוסט-אמת בזירה הפוליטית, התרבותית והחברתית באמצעות מקרי בוחן שונים (דוגמת נשיאותו של טראמפ, תיאוריות הקונספירציה המתעצמות ויצירת מונופולים חדשים של ידע באמצעות הרשתות החברתיות; ובשלישי נדון בהיבטים מעשיים ונורמטיביים של עידן פוסט האמת בזירה החינוכית ונשאל האם ומהו תפקידה של מערכת החינוך בהתמודדות עם השינויים שחלו בתפיסת הידע והאמת?

מטרת הקורס היא לאפשר למשתתפים:

- להכיר את היסודות הרעיוניים והתרבותיים שעיצבו את רוח התקופה ותפיסת מושגי הידע והאמת
- להבין את ההבדלים בין תפיסות שונות של אמת והשלכות החברתיות שלהן בזירות חיים שונות
- להבין את הביטויים המעשיים של עידן הפוסט-אמת בתחומי חיים שונים ואת השלכותיה של הדמוקרטיזציה של הידע על החברה, המדע והתרבות
- להעריך את האתגר שמציב עידן הפוסט-אמת לאנשי החינוך
- להרחיב את נקודת המבט והחשיבה המשותפת בסוגיות ערכיות שמתפתחות בנקודת המפגש בין הדמוקרטיה, המדע וההשכלה, התרבות הפופולארית והחינוך.

פרשיות לימודים:

1. אמת: היסודות הפילוסופיים וההיסטוריים לדיון במשמעות הידע מהריאליזם לרלטיביזם
2. תרבות השקר וחוסר אמינות: הנטייה האנושית לחוסר אמינות ושימושיה החברתיים
3. חברה, פוליטיקה ותרבות בעידן הפוסט אמת: טכנולוגיה, רשתות חברתיות ופריחת הפופולזים ממקיאבלי עד לטראמפ
4. ידע ופדגוגיה: כיצד משפיע הפלורליזם האפיסטמולוגי על הבנתנו את תפקידה של מערכת החינוך ותהליכי ההוראה והלמידה? כיצד צריכה להתמודד מערכת החינוך עם קריאת התגר על מעמד הידע? ומהו הגבול בין המאבק בהתפשטות הפייק ומחויבות לאמת לבין כפיית דעה והשתקה.

אופני הלמידה בקורס

הלימוד בקורס משלב (א) קריאת מאמרים (ב) השתתפות בשיעור ובדיונים ביקורתיים על מושגי יסוד, תיאוריה ומחקר רלוונטיים (ג) ניתוח משותף של נתוני שיח שונים (קטעי וידאו שונים, ראיונות, רשומות ברשתות חברתיות, חומרי לימוד ושיח כיתה ועוד); (ד) ביצוע מטלת אמצע קבוצתית; (ד) כתיבת עבודה מסכמת – כתיבת נייר עמדה מבוסס באחת מסוגיות היסוד שבהן נדון

הכנה מוקדמת לשיעורים וכן השתתפות בהם (ראו למטה) הינן קריטיות להצלחת הסטודנטים והקורס כולו.

דרישות הקורס – מעודכן בעקבות המלחמה:

- 1) הכנה לשיעורים והשתתפות פעילה: לימוד אפקטיבי מתבסס על עבודה רציפה ומתמשכת שכוללת גם קריאה של חומרי הלימוד, עיבוד ודיון במהלך השיעור בסוגיות תיאורטיות ובדוגמאות שאציע.
- 2) שאלוני כיתה (7.5% מהציון הסופי): ב-4 שיעורים יתקיימו בתחילת השיעור שאלון בוחן קצר (Kahoot) שבו יהיו 5 שאלות על החומר שנלמד בשיעור הקודם. כל סטודנט ית צריכה להשתתף ב-3 שאלונים. אם תרצו תוכלו להשתתף ב-4 שאלונים ולקבל את הציון המצטבר מכל ה-4 (עד למקסימום של 7.5 נקודות סך הכל) הניקוד בשאלון:

מספר תשובות נכונות	הניקוד שמקבלים לציון הסופי
0 (השתתפות)	0.5
1	1
2	1.5
3	2
4 – 5	2.5

בחלק מהשאלונים תהיה שאלה אחת על חומר הקריאה לשיעור. סטודנט ית שיענה על שאלת הקריאה יזכה בבנוס של 0.5 נקודה (לדוגמה סטודנט שענה רק 2 תשובות נכונות, כשאחת מהן היא שאלה על חומר הקריאה יקבל 2 נקודות ולא 1.5 נקודות על השאלון). אם לא תגיעו לציון מלא בשלושה שאלונים, תוכלו להשתתף גם בשאלון הרביעי ולצבור את הניקוד שתקבלו גם בו לטובת הציון הכללי (כך שאם קיבלתם 2 נקודות על כל אחד משלוש השאלונים, תוכלו להשתתף גם בשאלון רביעי ואם תקבלו בו 1.5 נקודות, אז תגיעו למקסימום הניקוד – 7.5 נקודות).

מטרת השאלון היא לעודד אתכם לחזור על החומר של השיעור הקודם, והשאלות יתמקדו ברעיונות ובמושגים המרכזיים עליהם דיברנו בשיעור הקודם.

משרתי המילואים – פטורים מהחלק הזה. אם תרצו, תוכלו להגיש נייר רפלקציה בעקבות צפייה בהקלטת שיעור ולצבור 2 נקודות. תוכלו להגיש עד 5 ניירות כאלה (בהתאם, יפחת המשקל של המטלה הסופית בציון הכולל שלכם).

אם, בנסיבות שמוכרות כלגיטימיות על ידי האוניברסיטה, לא תשתתפו בשיעורים שבהם יהיו הבחנים ולא תצליחו להשלים את הדרישה להגשת 3 השאלונים, תוכלו להגיש כחלופה נייר תגובה לאחד המאמרים בסילבוס, בתיאום איתי, כנגד השתתפות בשאלון.

סטודנט. ית שיעדר מסיבות מוצדקות אחרות שקשורות במלחמה ושאינן קשורות במילואים, יוכל להגיש נייר רפלקציה חלופי.

- 3) **השתתפות בדיבייט (5% מהציון הסופי):** הדיון על הידע והאמת בתהליך החינוכי סובב סביב סוגיות שנתונות במחלוקת (למשל: האם למורים מותר לבטא את דעתם האישית וכיצד לעשות זאת? או האם להגביל את השימוש ברשתות חברתיות לנוכח תפקידן בהפצת שקרים? וכן הלאה). אחד השיעורים האחרונים בקורס יתקיים במתכונת של דיבייט. נחלק את הכיתה לשתי קבוצות. לקראת השיעור תתבקשו לקרוא מאמר או שניים. במהלך השיעור נקיים דיון פתוח. תתבקשו להשתתף באופן פעיל – לתרום לדיון. ההשתתפות הפעילה תזכה אתכם ב-5 נקודות לציון הסופי.
- a. **אם תרצו** – תוכלו לכתוב את העמדה שגיבשתם בנושא בנייר עמדה קצר – לפחות עמוד – על בסיס קריאת שני מאמרים. הגשת נייר העמדה תזכה אתכם ב-10 נקודות לציון הסופי.
- 4) **עבודה מסכמת (87.5% מהציון הסופי):** העבודה המסכמת תדרוש כתיבת נייר עמדה שמשלב בין ידע מושגי ורעיוני שנלמד בחלק התיאורטי לבין שאלת מדיניות או סוגיה מעשית בחינוך בעידן הפוסט-אמת והאופן שבו מערכת החינוך צריכה להגיב ולהתמודד עם אתגרי הזמן. (**אורך העבודה כ-4 – 6 עמודים** ברווח של שורה וחצי, פונט 12 נקודות ושוליים של 2.5 ס"מ). ההיקף הנדרש לא כולל מראי מקום ונספחים. **את העבודה יש לכתוב בזוגות. מי שרוצה לכתוב לבד מתבקש. תלתאם זאת איתי מראש. ניתן יהיה להתבסס על נושא הדיבייט שבו השתתפתם/ן והרחבתו לכדי נייר מדיניות.**
- a. **אם הגשתם את נייר העמדה לקראת הדיבייט, העבודה המסכמת תהיה 77.5% מהציון הסופי).**

- 5) **בנוס אפשרי** – כתיבה/צילום קטע וידאו/הצגה בכיתה של מקרה מעשי שנוגע לאחת מהסוגיות שבהן נדון תוך התייחסות להשלכות החינוכיות או לסוגיות פדגוגיות מעשיות שעולות מתוך המקרה ומשקפות את הסכנות/הזדמנויות של התקופה ורוח התקופה. סטודנט. ית שירצה להציג נושא כזה, יתאם איתי מראש את הנושא ויכין הצגה של כ-10 דקות של דוגמה וניתוח קצר. הדוגמאות יכולות להילקח מתוך מקרים שונים שמדווחים באמצעי התקשורת, או התרחשויות שונות ברשתות החברתיות, או בחיי היום יום שלכם.ן.

הרכב הציון בקורס:

מרכיבי הציון בקורס ומשקלם היחסי כדלקמן:	
השתתפות ב-quiz	7.5%
השתתפות בדיבייט	5%
הגשת נייר עמדה לפי הדיבייט (רשות) –	10%
מטלת הסיום	87.5% (אם לא הוגש נייר העמדה); או 77.5% (אם הוגש נייר העמדה)
בנוס – הצגת מקרה מעשי –	5%

התאמות בעקבות קיצור הסמסטר:

- שינוי ברכיבי ההערכה: מטלת האמצע הופכת בחלקה למטלת רשות.
  - a. בסילבוס המקור: המטלה היתה כתיבת נייר עמדה קצר לקראת אחד מארבעה דיבייטים שתכננתם לקיים בסוגיות המרכזיות שבהן עוסק הקורס, והשתתפות בדיבייט (17.5% מהציון בקורס).
  - b. בסילבוס המתוקן: נקיים דיבייט אחד בלבד. הכיתה תתחלק לשתי קבוצות בלבד.
    - i. לקראת הדיבייט תתבקשו לקרוא מאמר אחד או שניים ולהשתתף בדיון בשיעור. השתתפות פעילה בדיבייט תקנה 5% מהציון (רכיב חובה);
    - ii. ואם תרצו תוכלו להגיש נייר עמדה שמציג את הטענות שלכם, לפני השיעור, וההגשה תקנה עוד 10% מהציון (רכיב בחירה).
  - c. בנוסף – שיניתי את רכיב השאלונים בהערכה. כך שתוכלו לצבור מקסימום נקודות באמצעות 4 שאלונים ולא 3 כפי שהיה במקור.
- שינוי בתכנים: העיסוק במושגי יסוד פילוסופיים והיסטוריים יצומצם וביניהם הנושא של נטיות אפיסטמיות. יתקיים רק שיעור אחד של דיבייט ולא שניים (ובהתאם גם חלק מהתכנים ירדו).

התאמות למשרתי המילואים :

1. כל השיעורים בקורס יוקלטו. חשוב לציין שיש בשיעור חלקים שמתנהלים כדיון וחלקים שהם 'הרצאתיים' יותר. אסמן על גבי ההקלטה את הקטעים ההרצאתיים (באמצעות אנוטו – שמופיע לצד כל קובץ וידאו באתר הקורס ונפתח לכם אוטומטית עם הכניסה לווידאו) כך שיהיה לכם קל יותר לעקוב.
  - a. לכל שיעור מוקלט אכין לכם הנחיית צפיה קצרה ושאלות סיכום בעקבות הצפייה, כך שתוכלו לבדוק את עצמכם (ללא ציון), ולבקש הבהרות ככל שצריך.
  2. בתיאום אתכם, אקבע גם מועדים ל'שעות קבלה' שבהן נשלים את החסר: נוכל לדון בסוגיות השונות שיעלו, בשאלות שלכם וכן בחומרי הקריאה.
  3. במידה שיהיו סטודנטים שיצטרפו לקורס באיחור (עקב שיחרור ממילואים תוך כדי הסמסטר), אקבע עבורכם פגישות מרוכזות כדי לגשר על הפער.
  4. התאמות בנוגע לרכיבי ההערכה בקורס:
    - a. משרתי מילואים יוכלו להגיש את מטלת הסיכום בקורס כמטלה היחידה בקורס (כך שהמטלה המסכמת תהיה 100% מציון הקורס שלכם).
    - b. אפשרות אחרת תהיה להפוך את מטלת ההשתתפות בדיבייט (שמהווה 5% על השתתפות + 10% על הגשת נייר העמדה לפני הדיבייט) למטלה כתובה שתוכלו להגיש בסיום הקורס (15% מהציון). שימו לב שהדיבייט יתקיים באחד השיעורים האחרונים בקורס, כך שיתכן שגם הצטרפות מאוחרת לקורס תאפשר לכם לקחת בזה חלק. הדבר יהיה לבחירתכם.
    - c. בנוסף תוכלו להחליף את רכיב 'שאלוני הכיתה' ברכיב של ניירות רפלקציה בעקבות הצפייה בשיעורים המוקלטים. תוכלו להגיש נייר קצר – פסקה או שתיים עם מחשבות ושאלות בעקבות השיעור שראיתם (תוכלו להגיש עד 5 ניירות כאלה, כל אחד יקנה 2% מהציון הסופי בקורס).

תאריך	נושא	פריטי קריאה (אפשר לבחור פריט אחד בשבוע
1.1.24	מבט-על: מצב הפוסט-אמת	
8.1.24	ריאליזם ורלטיביזם: מושגי יסוד	ישראל שפלר (1980), עמ' 25 – 50 Boghossian, P. (2006), pp.10-25
15.1.24	מביקורת הפוסט-מודרנה אל מצב הפוסט אמת (Quiz#1)	<ul style="list-style-type: none"> McIntyr, L. (2018), pp. 123 – 150 Krasni, J. (2020), p. 1-9
22.1.24	אובייקטיביות וסובייקטיביות (Quiz#2)	<ul style="list-style-type: none"> Latour, B. (2004)
29.1.24	שקרנים וזבלנים: מיתוסים והטעויות	<ul style="list-style-type: none"> Frankfurt, H. (2016), pp. 14 – 34 (בגרסת) המאמר זה מופיע בעמוד 4, פסקה שניה עד סוף עמוד 8) Mazar & Ariely (2006), pp.117-126.
5.2.24	אינפורמציה ודיסאינפורמציה: רשתות חברתיות וניוד שקרים (Quiz#3)	<ul style="list-style-type: none"> McIntyre (2018), p.89-123 James Ball (2017), Ch. 7 "social media" Galvin & Greenhow (2020), 57-69 Lorenz-Spreen et al., (2020), pp. 1102-1109
12.2.24	פופולזם וקונספירציות: רשתות חברתיות והפצת שקרים (צפייה משותפת בסרט על התקופה)	<ul style="list-style-type: none"> Swire-Thompson et al., (2020), pp.21-34
19.2.24	להיאבק בשקר: חינוך לאוריינות אזרחית	<ul style="list-style-type: none"> Breakstone, Joel, Sarah McGrew, Mark Smith, Teresa Ortega, and Sam Wineburg. "Why we need a new approach to teaching digital literacy." <i>Phi Delta Kappan</i> 99, no. 6 (2018): 27-32.
26.2.24	חיסון תודעתי: חשיפת פייקים והפרכתם	Lewandowsky, S., Cook, J., Ecker, U., Albarracin, D., Amazeen, M., Kendou, P., ... & Zaragoza, M. (2020). <i>The debunking handbook 2020</i> .
4.3.24	דיבייט: מה ללמד בבתי הספר? - ללמד אותם את הידע או ללמד אותם ללמוד - האם חשובה יותר למידה פעילה או היקף הידע?	בשיעור זה נתחלק לשתי קבוצות. לקראת השיעור כל קבוצה תקרא מאמר ונערוך דיון במבנה של דיבייט. מטלת רשות: הגשת נייר עמדה (לפחות עמוד אחד, מבוסס על שני מאמרים) שמציג את העמדה שבה בחרתם בדיבייט.

	שיעור מסכם : אתגרי מערכת החינוך והתמודדויות אפשריות	11.3.24
--	--	---------

- ברהמס, י'. פילוסופיה של פוסט-אמת. המכון למחקרי בטחון לאומי, אוניברסיטת תל-אביב.
<https://www.inss.org.il/he/publication/philosophy-of-post-truth>
בק, שי (עורך) (2016). *מידע ידע ודעת*. ת"א: מופת.
שפיר, י' (1980). תנאי הידיעה: מבוא לתורת ההכרה והפילוסופיה של החינוך. ירושלים: הוצאת מאגנס.
- Arendt, Hannah. "Truth and Politics," In *The Portable Hannah Arendt*, edited by Peter Baehr, 545–75. London: Penguin, 2003.
- Ball, J. (2017). *Post-truth: How bullshit conquered the world*. Biteback Publishing.
- Barzilai, S., & Chinn, C. A. (2020). A review of educational responses to the "post-truth" condition: Four lenses on "post-truth" problems. *Educational Psychologist*, 55(3), 107-119.
- Boghossian, P. (2007). *Fear of knowledge: Against relativism and constructivism*. Clarendon Press.
- Brashier, N. M., & Marsh, E. J. (2020). Judging truth. *Annual review of psychology*, 71(1).
- Breakstone, Joel, Sarah McGrew, Mark Smith, Teresa Ortega, and Sam Wineburg. "Why we need a new approach to teaching digital literacy." *Phi Delta Kappan* 99, no. 6 (2018): 27-32.
- Bunge, M. (1993). Realism and antirealism in social science. *Theory and Decision*, 35(3), 207-235.
- Chinn, C. A., Barzilai, S., & Duncan, R. G. (2021). Education for a "post-truth" world: New directions for research and practice. *Educational Researcher*, 50(1), 51-60.
- Christodoulou, D. (2014). *Seven myths about education*. Routledge.
- Foucault, Michel. "Truth and Power," In *The Essential Works of Michel Foucault, 1954-1984*, edited by Paul Rabinow, 111–33. London: Penguin, 2002.
- Frankfurt, H. G. (2009). *On bullshit*. Princeton University Press.
- Galvin, S., & Greenhow, C. (2020). Writing on social media: A review of research in the high school classroom. *TechTrends*, 64(1), 57-69.
- Hobbs, R. (2017). Teaching and Learning in a Post-Truth World. *Educational Leadership*, 75(3), 26-31.
- Horsthemke, K. (2017). '# FactsMustFall'?—education in a post-truth, post-truthful world. *Ethics and Education*, 12(3), 273-288.
- Krasni, J. (2020). How to hijack a discourse? Reflections on the concepts of post-truth and fake news. *Humanities and Social Sciences Communications*, 7(1), 1-10.
- Lapsley, D., & Chaloner, D. (2020). Post-truth and science identity: A virtue-based approach to science education. *Educational Psychologist*, 55(3), 132-143.
- Latour, B. (2004). Why has critique run out of steam? From matters of fact to matters of concern. *Critical inquiry*, 30(2), 225-248.
- Lazer, D. M., Baum, M. A., Benkler, Y., Berinsky, A. J., Greenhill, K. M., Menczer, F., ... & Zittrain, J. L. (2018). The science of fake news. *Science*, 359(6380), 1094-1096.
- Lewandowsky, S., Cook, J., Ecker, U., Albarracín, D., Amazeen, M., Kendou, P., ... & Zaragoza, M. (2020). *The debunking handbook 2020*.

- Lorenz-Spreen, P., Lewandowsky, S., Sunstein, C. R., & Hertwig, R. (2020). How behavioural sciences can promote truth, autonomy and democratic discourse online. *Nature human behaviour*, 4(11), 1102-1109.
- Mazar, N., Amir, O., & Ariely, D. (2008). The dishonesty of honest people: A theory of self-concept maintenance. *Journal of marketing research*, 45(6), 633-644.
- McIntyre, L. (2018). *Post-truth*. MIT Press.
- Peters, M. A. (2017). Education in a post-truth world. *Educational Philosophy and Theory*, 49:6, 563-566.
- Peters, M. A. (2019). Anti-intellectualism is a virus. *Educational Philosophy and Theory*, 51:4, pp.357-363
- Peters, M. A., Rider, S., Hyvönen, M., & Besley, T. (Eds.). (2018). *Post-truth, fake news: Viral modernity & higher education*. Springer.
- Pluckrose, H., & Lindsay, J. A. (2020). *Cynical theories: How activist scholarship made everything about race, gender, and identity—and why this harms everybody*. Pitchstone Publishing (US&CA).
- Rich, M. D. (2018). *Truth decay: An initial exploration of the diminishing role of facts and analysis in American public life*. Rand Corporation.
- Swire-Thompson, B., Ecker, U. K., Lewandowsky, S., & Berinsky, A. J. (2020). They might be a liar but they're my liar: Source evaluation and the prevalence of misinformation. *Political Psychology*, 41(1), 21-34.
- Young, M. (2013). Overcoming the crisis in curriculum theory: a knowledge-based approach. *Journal of curriculum studies*, 45(2), 101-118.